

Literatura între ideologie politică și ideologie literară - „Scânteia tineretului”(1973)

Prof.dr.Nicoleta Ifrim

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Our study is focused on the relation between political ideology and literary ideology as reflected in „Scânteia tineretului” of the year 1973*

Keywords: *literary ideology, political ideology, 1973*

Secțiunea *Literatură. Artă* prezintă *Premiile Uniunii Tineretului Comunist*. Sunt premiați scriitori și critici literari: Adrian Păunescu (pentru *Istoria unei secunde* – „o tulburătoare carte a unuia dintre acei rari poeți pentru care poezia politică nu este doar o simplă formulă artistică ci un mod de a respira în univers” – Gr.Arборе), Virgil Duda (pentru romanul *Catedrala* – „o carte bine scrisă, matură, impresionantă prin densitatea materiei parcurse” – C.Stănescu), Valentin Hossu-Longin (pentru *Țara Lotrului* – în care „relatarea este febril cinematografică” – M.Ungheanu), A.I.Zăinescu (pentru *Tinerii* – „o carte despre aspirațiile și frumusețea tinereții în care autorul ei crede, alături de noi, că tinerețea nu trebuie creată cu predici.” – M.Ungheanu), Gabriela Melinescu (pentru volumul de poezii *Îngânarea lumii* – care „ne invită, prin poezie, la ceremenia tinereții” – Dan Cristea), Vasile Sălăjan (pentru romanul *Coborând spre nord-vest* „în care confesiunea acționează ca un element de disoluție, pledoarie implicită pentru supremația planului prezent” – M.Iorgulescu), Ion Pop (*Avangardismul românesc*, studiu critic ce se remarcă, în opinia lui G.Dimisianu, prin „spiritul unei abordări complexe, dialectice a fenomenelor culturii.”). M.Ungheanu semnalează apariția volumului de interviuri al lui Ilie Purcaru, *Poezie și politică*, care include „opiniile literare ale altor 12 scriitori cunoscuți ai literaturii române. Cei 12 sunt în ordinea folosită de Ilie Purcaru următorii: Miron Radu Paraschivescu, Ion Vinea, Petre Pandrea, Geo Dumitrescu, Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Ana Blandiana, Virgil Teodorescu, Nichita Stănescu, Paul Anghel [...]. Care este raportul scriitorului, al poetului cu socialul, cu politica? Iată întrebarea fundamentală a cărții.” Mihai Ungheanu publică un interviu cu Petru Popescu, *Dacă vreau să-mi dau o temă grea trebuie să scriu pentru tineret*, în care scriitorul își definește poziția față de literatura contemporană, pledând pentru „exercițiul sincerității personale.” C.Stănescu prezintă romanul lui Platon Pardău, *Ore de dimineață*, un discurs „cu o construcție strânsă, pe un motiv epic ce are darul să adune într-un singur ghem firele unor biografii accidentate”, „un roman politic adevărat, cu o neobișnuită autenticitate.” C.Stănescu glosează pe marginea cărții lui Mihai Ungheanu, *Marin Preda, vocație și aspirație*, „solidă, curajoasă, un foarte important obiect de referință pentru literatura actuală în general, pentru opera lui Marin Preda în special.” George Banu scrie despre *Istorie și politică în dramaturgia lui Paul Anghel*, considerând că „*Săptămâna patimilor* are valoare exemplară pentru dramaturgia noastră istorică, dar și pentru universul dramaturgului.”

Secțiunea *Literatură și artă* publică articole dedicate *Idealurilor revoluției, idealurilor artei*, punctând anul 1848. *Un moment de răscruce în istoria poporului român*. M.Ungheanu scrie despre „*Inimi mari, tinere încă...*”, remarcând faptul că „dacă observăm că multe din proiectele pașoptiștilor n-au ajuns la ultima lor împlinire, asta nu înseamnă că autorii lor s-au dezis de ele, ci numai că, pentru timpul lor, ei au făcut ceea ce era de făcut. Întrucât mulți dintre ei au fost și scriitori și gazetari, se impune a sublinia: crezul lor literar nu era în contrast cu existența lor. Nu numai Eminescu are motive să-i privească cu admirație pe acești sublimi înaintași, ci și noi, astăzi.” Este punctat *Un program politic al poeziei pașoptiste* – „*Ea trebuie să fie numai filozofică, socială, umană și politică*”, definit de către Cezar Bolliac, „una din personalitățile proeminente ale acestei perioade în care ideile nu aveau timp să se învechească, iar programele, formulate rapid, în spiritul cerințelor naționale, sociale, politice și culturale ale timpului, urmau să fie neîntârziat îndeplinite, ele exprimând interesele acute și aspirațiile profunde ale poporului român.”

M.Ungheanu scrie despre *Literatura document*, care „prevede părăsirea deliberată a literaturii de ficțiune”, așa cum o definește Mihai Stoian în prefața de la *5 romane trăite*: „Scriitorul ia cinci cazuri petrecute și cunoscute de el ca reporter și ni le expune ca mostre de viață autentică. Nu apreciem acum valoare în sine a cărții, valoarea ei literară propriu-zisă, ci a gestului. Inițiativa este extrem de interesantă

atunci când scriitorul are ochi care știu să vadă și mână exactă și sigură. Mai interesante și mai ilustrative pentru literatura documentului ni se par însă *Viețile interzise* ale aceluiași în care descrierea cazurilor este mai puțin regizată, mai aproape de documentul brut. [...] A face *literatură-document* pentru a înlocui dosarele existenței de astăzi este o intenție remarcabilă. Condiția reușitei este a evitării *retușurilor* și a absenței tezelor. Ficțiunea are nevoie din când în când de forța înviorătoare a *documentului semnificativ*.”

În secțiunea *Notelor de lector*, Mircea Anghelescu recenzează volumul de debut critic al Elenei Tacciu, *Mitologie romantică* (publicată la editura Cartea românească, 1973, 383 pag.), „o nouă încercare de prezentare a șase dintre cele mai cunoscute mituri ale liricii universale, cu paralele concludente în literatura română. [...] Cele șase mituri pe care le discută cartea de față (mitul îngerului căzut, mitul strigoifului, tema melancoliei, a ruinelor, a scurgerii timpului și a iubitei moarte) sunt urmărite atât în geneza lor, pe planul literaturii universale, cât și în transformările suferite pe planul literaturilor naționale și, în primul rând, în literatura noastră, ceea ce-i oferă autoarei prilejul să evidențieze, încă o dată, originalitatea și forța creatoare a valorilor românești.”

C.Stănescu analizează, în secțiunea *Cartea de poezie*, discursul poetic contemporan, constatând că „tinerii poeți au știut să apeleze, când a fost cazul, la sursele autentice de lirism, înscriindu-se, printr-un act deliberat, de opțiune poetică, în linia unei tradiții.” M.Ungheanu scrie despre *Intimitatea actului critic*, pornind de la cartea lui Al.Călinescu, *Anton Holban și complexul lucidității*, în care „autorul nu-și propune să scrie o monografie, ci să ne familiarizeze cu spiritul autorului, cu ideile și temele de preferință, să ne dea o idee despre modalitatea lui literară, despre mijloacele lui predilecte. Toate judecățile sunt făcute din interior și dovedesc o bună cunoaștere a lui Anton Holban, o mare intimitate cu proza și eseistica acestuia.” Secțiunea *Orizont cultural* îi este dedicată lui G.Călinescu în *actualitate*. C.Stănescu scrie despre *Literatura nouă*, „teza” fundamentală a *Istoriei călinesciene*, încât „cine înțelege, deci, temeinicele rațiuni ideologice care stau la baza operei critice a lui G.Călinescu nu va mai putea suspecta viziunea autorului de subiectivism și cu atât mai puțin va putea să-i aducă o acuzație contrară chiar axului cărții: falsificarea unor linii de evoluție.” M.Ungheanu remarcă faptul că în *Istoria literară*, G.Călinescu „ne descoperă o lume de forme artistice nebănuite. Mândria cu care spune *Nasc și la noi monumente!* este îndreptățită.” C.Stănescu semnalează publicarea *Unui roman deschis, Sfârșitul bahic*, al lui Petru Popescu (editura Cartea românească, 1973): „Gândit într-un chip superior celorlalte, ca o construcție literară mai riguroasă, câștigând în concizie și expresivitate, romanul reprezintă un progres pentru autor. *Sfârșitul bahic* este o carte actuală, un roman deschis, de tip ascendent, indiscutabil valoros prin noutate, imperfect și inegal cum poate fi numai o operă vie.” M.Costea scrie despre *Maculatura și teoriile*, considerând că „invazia maculaturii literare” nu exprimă „o tendință pozitivă ce ar consta anume în demitizarea actului de creație. [...] Noi nu suntem de acord cu teza apărării în numele democrației culturale a imposturii și veleitarismului.” M.Ungheanu prezintă volumul lui Ion Pop, *Poezia unei generații*, centrat pe analiza poeziei ultimilor zece ani din care selectează 11 poeți reprezentativi – Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu, Marin Sorescu. Deși criticul „își propune să facă în mod egal istorie a poeziei și critica ei”, „maniera didactică s-a insinuat serios în paginile tentativei lui Ion Pop.” M.Costea scrie despre *Maculatura cu destinație „specială”?*, analizând o antologie de teatru scurt, *Nunta cerbului*, publicată la Cartea românească și conținând „douăzeci de piese cu *subiect sătesc*” publicate în perioada 1951-1972: „acestea din care se compune antologia sunt departe de a ne satisface. O umanitate falsă văzută cu un ochi superficial ne întâmpină din mai fiecare pagină. Eroarea principală ni se pare că provine din apelul masiv la situații *stas*, la conflicte de operetă, rezolvate rapid și sumar, pe o linie total previzibilă, fără nici o surpriză. Adevăratele conflicte par să fi fost lăsate undeva în afara acțiunii dramatice imaginate, considerându-se probabil prea cunoscute.” Ion Cristoiu scrie despre *Literatură și accesibilitate, despre unele criterii de evaluare critică a literaturii de analiză*, având ca punct de plecare numărul tematic al revistei *Lucașfărușul* dedicat „raportului literatură – psihologie”: „Inițiativa e salutară și – aș spune – entuziasmantă, dacă n-ar repeta cusururi întâlnite și la alte asemenea numere tematice: abundența referirilor la literatura universală în detrimentul literaturii române contemporane; aerul grabit al unor intervenții făcând ca în unele locuri intenția redacției să nu se realizeze.”

C.Stănescu recenzează studiul lui George Munteanu, *Viața lui Eminescu*, care conturează „biografia unui personaj exemplar”, „ce ne dă impresia a fi mai sustrasă conjuncturilor și gesturilor exterioare și, scoțând personajul din atmosfera hipnotică a operei, imprimă vieții un mai puternic accent

etic. Este biografia unui erou nu idealizat dar exemplar, care se construiește în deplină cunoștință de cauză, conformându-se în mod esențial unui *orar interior* ce prindea mai bine decât oricare altul ritmurile mari ale lumii și istoriei sale.” Același C.Stănescu scrie despre *Satul pe care ni-l propune „teatrul scurt”*, glosând pe marginea antologiei *Nunta cerbului* (după piesa omonimă a lui Paul Cornel Chitic), publicată la editura Cartea românească, în care primează „seducția genului facil”, ceea ce o face să fie „în felul ei, negativ, o antologie exemplară.” Aureliu Goci prezintă studiul lui Al.Pîru, *Analize și sinteze critice* (publicat la Scrisul românesc, 1973), „o izbitoare probă de consonanță, căci criticul clasic prin formulă și formație, se aplică de această dată clasicilor literaturii românești.”

Ion Cristoiu semnează articolul *Istorie contemporană în romanul actual*, consemnând faptul că „literatura noastră socialistă a înregistrat o sumedenie de romane, mai mult sau mai puțin împlinite artistic, scrise în chiar miezul epocii, toate năzuind să surprindă laturile unui proces în istoria sa vie, în complexitatea sa dialectică. [...] Literatura nu poate rămâne străină de evoluția mentalităților cu care este privită, apreciată, judecată istoria, realitatea dintr-un moment sau altul. Noua imagine, noua viziune se explică în mare măsură prin individualitatea scriitorului, prin modul lui propriu de a vedea lumea. În cazul literaturii [...] explicația este întrucâtva deosebită: o întreagă generație de scriitori nutresc ambiția de a propune o nouă imagine asupra epocii respective, din conștiința că această imagine este mai lucidă și mai obiectivă decât cea oferită de o bună parte din romanele deceniului respectiv.” Constantin Stoiciu scrie despre *Angajare*, pornind de la analiza romanului recent apărut, *Deruta*, de Virgil Duda: „Vigoarea și succesul unei literaturi nu pot fi concepute nici în afara talentului și a muncii scriitorului și a libertății lui de a fi el însuși, dar nici în afara angajării lui directe și în deplina cinstită a adevărului vieții și oamenilor în realitatea epocii pe care, trăind-o, o înfăptuim.” Alexandru Papilian analizează relația dintre *Creație și realitate*, pornind de la romanul lui Petru Popescu, *Sfârșit Bahic*: „Răspunzând la o anchetă care va apare în *Almanahul literar* 1974, spuneam că îl urmăresc cu atenție pe Petru Popescu, dar că sunt îngrijorat de impersonalitatea personajelor sale. Gândurile acestea erau valabile până la apariția ultimului roman al autorului, *Sfârșit Bahic*. Și rămân valabile pentru *Prins* și *E dulce ca mierea...*Nici, în urma *Sfârșitului Bahic* rezervele pe care le am față de aceste două romane nu dispar. Acum însă, în fața *Sfârșitului Bahic*, trebuie să mă retrag. Romanul acesta, cred eu, reprezintă pentru Petru Popescu începutul adevăratei exploatare literare. [...] Pe scurt, cartea m-a cucerit. Și n-a fost greu. [...] M-a cucerit mai ales autentificarea revoluției.” M.Ungheanu scrie despre *Proza fără ficțiune*, constatând faptul că „s-ar părea că cititorul trăiește un proces de radicalizare a gustului și a opțiunilor lui literare și fenomenul merită toată atenția. Cititorul tinde să facă din literatura citită propria lui experiență și cere de la aceasta o implicare pe care literatura de ficțiune nu i-o oferă. Preferința pentru documentar, orientarea către o literatură care să refuze ficțiunea și să constituie un contact nemijlocit cu evenimentul și să-l capteze fidel nu este numai a cititorilor. Ea poate fi regăsită și la scriitori, la prozatori cu deosebire, și se manifestă în predilecția lor către reportaj. [...] Oricât de compromis printr-o rea destinație reportajul rămâne o posibilitate literară cu resurse excepționale. Condiția este ca autorii să refuze rețeta și să nu se conformeze schemei. Marile reportaje nu atestă o abdicare a autorilor lor de la ținuta proprie. Scriitorii puternici și originali rămân la fel de puternici și originali în reportaj ca în orice pagină bună pe care au scris-o.” C.Stănescu recenzează volumul de poezii al lui Nicolae Dragoș, *Zăpezi fără întoarcere*, „un poet controlat și relativ econom cu efuziunile, însă nu mai puțin sensibil și expresiv în descrierea delicatelor reflexe coloristice din spectacolul prea ignorat al naturii.” M.Ungheanu prezintă volumul lui Geo Bogza, *Tablou geografic*, în care autorul „caută toate analogiile care să dea cititorului senzația de grandoare, de tensiune, de eroism și de sacrificiu pe care i-a produs-o munca minerilor din Valea Jiului. Lumii subpământene i-a fost zmulă o bucată de adevăr cu ocazia scrierii acestei cărți.” Același M.Ungheanu scrie despre *O panoramă a criticii de azi* schițată în volumul lui Gh.Grigurcu, *Idei și forme critice*, „poate cea mai completă și cea mai sensibilă panoramă a personalităților critice de azi.”

Referințe bibliografice

„Scânteia tineretului” - anul 1973